

*Ана Будаk**

Правни факултет, Универзитета у Београду

АНАЛИЗА КРИТИКА ЉУДСКИХ ПРАВА

Сажетак

Људска права сматрају се једним од највећих достигнућа данашњице, али су, исто тако, предмет жестоких критика. Рад се бави критичком анализом шест критика људских права: реалистичком, утилитристичком, марксистичком, културно-релативистичком или партикуларистичком, феминистичком и пост-колонијалном. Неутемељеност критика образложена је и јасно аргументована позивањем како на успостављене норме о људским правима, тако и логику. Критике људских права анализирани су применом дескриптивне анализе, анализе садржаја и компаративно-историјског метода, чиме су описане карактеристике и мањкавости поменутог система. На основу ових резултата изведени су релевантни закључци о значају система људских права. Закључено је да критике људских права нису утемељене, као и да не одражавају право стање ствари. Такође, њима промиче да људска права нису *panacea* свих људских недаћа, већ начин и покушај да се она минимизују.

Кључне речи: људска права, критике људских права, Декларација о правима човека и грађанина, Универзална Декларација о људским правима.

Увод

Према мишљењу већине људска права данас имају несумњив значај. По самој дефиницији јасно је да се она признају свим људима само на основу чињенице што су људи. Стога, њихов значај тебало би да је неспоран. Ипак, људска права су предмет жестоких критика.

Људска права привукла су пажњу својим еманципаторским и

* ana.budak@ius.bg.ac.rs

револуционарним потенцијалом – својим капацитетом да помогну људима и њиховим жељама да буду третирани једнако.¹ Са друге стране, људска права су често критикована да су нам наметнута, тако да почињу да се сматрају апстракцијама и празним речима.² Неки аутори изражавају забринутост да је концепту људских права дошао крај. Ово посебно узимајући у обзир да се под заставом људских права предузимају „хуманитарне интервенције.“³ Други аутори тврде да су људска права у кризи⁴, трећи се питају да ли она могу да преживе⁵, док неки чак истичу да треба да будемо против људских права.⁶

Анализа критика људских права остварена је применом дескриптивне анализе, синтезе након систематског прегледа литературе и компаративно-историјског метода, који су резултирали њиховим описом и критичком анализом.

Како бисмо сагледали критике људских права, рад је приступио анализи шест најпознатијих критика људских права, истичући њихове проминентне тезе. Разматрањем ставова сваке критике рад је резултирао аргументованом критичком анализом, истичући свеопшти значај и сврху људских права.

Одговор на реалистичку критику људских права

Пре свега, нејасна је сама основа Бентамове критике, која полази од премисе да су људска права не само непостојећа, већ и опасна. Наиме, према Бентамовом мишљењу, достигнућа француске Декларације о правима човека и грађанина су једно „ништа“.⁷ Не може се оспорити значај Декларације о правима човека и грађанина који је дала читавом свету, свим људима, посебноимајући у виду да је помогла креирање идеје да су сви људи носиоци основних људских

1 Anthony J. Langlois, „Human rights in crisis? A critical polemic against polemical critics”, *Journal of Human Rights*, Taylor & Francis, Oxfordshire, бр. 11(4)/2012, стр. 558.

2 Birden Güngören Bulgan, „Critics of Human Rights from a Historical Perspective“, *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna*, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poznań, бр. 4(1)/2015, стр. 182.

3 Costas Douzinas, *The end of human rights: critical thought at the turn of the century*, Bloomsbury Publishing, London, 2000, стр. 140.

4 Geneviève Souillac, *Human Rights in Crisis: The Sacred and the Secular in Contemporary French Thought*, Lexington Books, Lanham, 2005, стр. 1.

5 Conor A. Gearty, *Can Human Rights Survive?*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, стр. 140.

6 Slavoj Žižek, „Against human rights“, *New Left Review*, New Left Review, London, бр. 34/2005, стр. 115.

7 Louis Henkin, *The age of rights*, Columbia University Press, New York, 1990, стр. 441.

права, и то на основу чињенице да су људска бића.

Надаље, Бентамова констатација да писци Декларације о правима човека и грађанина непрестано осцилирају између утопијског света и реалности⁸ не осликава најбоље саму идеју Декларације, и то из најмање два разлога. Прво, циљ Декларације није било приказивање *de lege lata* стања у тадашњој Француској, већ израз *de lege ferenda* тежње народа. То што се људи не рађају једнаки стицајем несрећних околности не значи да не треба да тежимо једнакости. То што су социјалне прилике различите, не значи да закони не треба једнако да третирају све појединце. Овакав став може се, додуше, имплицитно, видети у члану 4 Декларације: „Сви грађани су једнаки у очима закона, имају исти приступ јавним положајима, местима и служби, у складу са њиховим могућностима, без обзира на разлике сем у врлинама и надарености.“ Управо у овом члану лежи идеја Декларације да су сви људи једнаки у очима закона, у чему, *inter alia*, и лежи њен значај. Други разлог инспирисан је Бентамовим примером да је прокламовано право на слободу и изражавање религије, а да се, у исто време, исто ограничава у случају да „ремеди јавни мир“.⁹ Јасно је да не може постојати апсолутна слобода појединца јер би то задирало у слободе других појединаца до те мере да би њихова слобода била нарушена. Сврха ограничења слободе јесте да сви људи буду једнако слободни, односно слободни све дотле док не угрожавају слободу других, што јесте једна од тезе познате Теорије друштвеног уговора где се људи уједињују и одричу дела своје слободе управо не би ли заштитили једни друге.

Новије реалистичке тенденције акценат стављају на тзв. „*raison d'état*“ или интересима којима се државе воде, па се у том смислу позивају на околност да државе неретко превиђају људска права уколико се она косе са њиховим интересима и политиком.¹⁰ Ова констатација, нажалост, јесте донекле тачна. Сведоци смо кршења људских права од стране како држава, тако и међународних организација и, све чешће, мултинационалних компанија. Ипак, поставља се легитимно питање да ли треба да зажмуримо пред таквим понашањима или, ипак, треба нешто предузети? Постојање људских права свакако јесте највећа баријера са којом се државе суочавају кршећи их и управо постојање термина „кршење људских права“ потврђује да људска права постоје јер, да не постоје, не

8 Исто, стр. 402.

9 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, у зборнику: *International human rights law* (приредили: Daniel Moeckli, Sangeeta Shah, David Harris, Sandesh Sivakumaran), Oxford University Press, Oxford, 2010, стр. 56-57.

10 Исто, стр. 57.

би било могуће кршити их. Пожељно је, и мора се радити на изналагању што је могуће више ефективнијих механизма заштите људских права, а не на налажењу аргумената да она представљају „опасност“ – а *contrario*, управо њихово одсуство представљало би опасност, и то не само опасност по појединце, већ и по исте те државе, међународне организације и мултинационалне компаније јер свет у коме не постоји установљени систем људских права није уређена заједница људи.

Неки аутори иронично закључују да ове нове критике људских права желе да замене законе који им се не свиђају са онима који им се свиђају.¹¹ Надаље, ови аутори чак истичу да је тешко да ови критичари људских права уопште верују у концепцију коју су поставили.¹²

На крају, долазимо и до сржи идеје заговорника реалистичке критике људских права, а то је да људска права не могу постојати изван држава, односно да оне постоје само „у машти утописта“.¹³ Једна од главних оружја људских права јесте то што постоје независно од државе. Она су инхерентна и неутуђива, имају универзалан карактер, а њихово постојање изван и независно од воље држава потврђује чињеница да се државе, у случају њихових кршења, неретко позивају на разлоге кршења, покушавајући на све могуће начине да оправдају такав чин. Да оне зависе од њих самих, односно, да концепт људских права не постоји, државе ни би радиле на изналагању оправдања акција којима их крше.

Одговор на утилитаристичку критику људских права

Заговорници ове критике не прихватају идеју апсолутних и неутуђивих људских права. Штавише, спремни су да жртвују појединца за корист и добробит већег броја појединаца, односно друштва. Један од екстремних примера примене ове теорије јесте да би, у случају већег броја болесних људи, са једне стране, и савршено здравог појединца, са друге стране, предност требало дати првима, све зарад „општег добра“.¹⁴

Овде се поставља питање који је то појединац кога треба жртвовати. Који су то поуздани и ваљани критеријуми који ће нас

11 Geoff Dancy, Christopher J Fariss, „Rescuing human rights law from international legalism and its critics“,

Human Rights Quarterly, Johns Hopkins University Press, Baltimore, бр. 39(1)/2017, стр. 4.

12 Исто, стр. 35.

13 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, нав. дело, стр. 57.

14 Исто, стр. 58.

довести до појединца чији живот нема вредност. Утилитаристи нису одредили критеријум „жртве“ која ће жртвовати свој живот ради живота већег броја људи. Овде долази и до правном несигурношћу јер фаворизује неке појединце у односу на друге без икаквих претходно утврђених критеријума.

С тим у вези, утилитаристи не одговарају на питање шта ако је група људи којима би благостање било нарушено губитком живота „појединца - жртве“, већи од групе људи којима би благостање било повећано (овде се, пре свега, мисли на његову породицу и пријатеље).

Чини се да утилитаристи имају идеју максимизације среће, али је она непотпуна из разлога што не сагледава и другу страну - штету. Неретко, утилитаристи говоре о корисности за друштво, чиме артифицијелно стварају друштво изоловано од икаквих других утицаја (на пример, постоји само један здрав појединац и много других болесних појединаца који зависе од органа здравог појединца). У том смислу, када говоре о „благостању“, заправо говоре о једном изолованом делу друштва, чиме нису дошли до „нето ефеката“, већ само до корисности. Како би се правилно сагледала корисност, односно штета по једно друштво, нужно је посматрати „нето ефекте“ предузетих радњи, а не ефекте који иду у прилог гледишту које се заступа.

Не може се не запитати шта после оздрављења некадашњих појединаца. Наиме, неки од тих болесних појединаца, када једном оздраве, могли би бити „жртва“ следеће „болесне“ генерације. Дакле, врло лако, сваки тај утилитариста у једном тренутку може бити жртва својих веровања. Нико ни једном од њих не гарантује да следећа жртва неће бити управо неко од њих – нечији отац, мајка, дете, брат или сестра. У природи је људског бића, можа више него и једно друго осећање, осећај заштите људи које волимо. Из тих разлога, *inter alia*, ова теорија чак није ни практично одржива. Нереално је очекивати да би људи прихватили овај начин живота из простог разлога јер могу много да изгубе – можда чак и више него што могу да добију.

Утилитаризам се заснива на идеји колективног благостања у том смислу да је добар чин онај чин који максимизује срећу. Утилитаристи цене одређене радње према њиховим последицама. У том смислу, заступа се теза да се свака акција мора вредновати у оквиру различитих интереса.¹⁵ Другим речима, утилитаристи не прихватају *a priori* идеју вредности неког добра, већ га вреднују на *ad hoc* основи. Надаље, то што утилитаристи цене радње према

15 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, нав. дело, стр. 58.

њиховим последицама, а не циљу, а што представља контратежу идеји људских права, доводи до тога да се превиђа циљ људских права – да сваком поједнако буде добро јер, на крају, ипак су „сви људи рођени једнаки у правима.“ (члан 7 Универзалне декларације о људским правима). Утилитаристи потпуно занемарују чињеницу да није само том појединцу - жртви лоше и да се не жртвује само један живот, већ и благостање (на којима утилитаристи толико инсистирају) њихових ближњих. У исти мах, правна сигурност, као један од основних постулата права, озбиљно би била доведена у питање, чиме би поредак једне државе, ма какву форму она имала, бесповратно био нарушен.

Одговор на марксистичку критику људских права

Марксистичка теорија се базира на принципу да Декларација о правма човека и грађанина није „олободила човека“, није истински омогућила остваривање права човека у најширем смислу. У свом есеју „The Jewish Question“, Карл Маркс тврди да су права човека у Декларацији ништа друго до „права човека као члана друштва“. Као пример наводи право на приватну својину које би требало схватити као „право једног човека да ужива и располаже приватном својном како год жели, арбитрерно, без освртања на остале појединце - право на себичност.“¹⁶ Овакво схватање је неодрживо јер је човек друштвено биће. Он јесте део заједнице, те мора и делати у складу са тим. Наиме, не може се замислити друштво у коме би свако право сваког појединца било апсолутно јер би се та права претворила у своју супротност – ако је право сваког појединца апсолутно, онда је, у исти мах, право тих истих појединаца релативно. Овде може доћи и до конфликта међу појединцима, који би потенцијално довели и до губитка права, односно до стања где би нечије право било потпуно изгубљено и прегажено од стране осталих, јачих титулара права (као последица игре јачег, игре моћника).

Карл Маркс (*Karl Marx*) такође наводи да је појединац осуђен на двоструки живот, као последицу борбе две личности у њему, које су настале јер су му права из Декларације наводно дала на располагање право на слободу, али су га, заправо, отуђила. Појединац је, према мишљењу овог аутора, раздвојен на две личности – на „грађанина“ (личност која одговара „јавном себи“ и припада политичкој држави) и на „припадника буржоазије“ (личност која одговара „приватном себи“ и која припада појединцу), чиме је отуђен од „правог себе“, односно представља биће чији интереси одговарају интересима

16 Marie-Bénédicte Dembour, „*Critiques*“, нав. дело, стр. 60.

других.¹⁷

Овај став се не може беспоговорно прихватити, пре свега из разлога јер управо интеракција појединаца омогућава једнако уживање људских права – морамо радити на поштовању права других не би ли и други поштовали наша права. А две личности о којима наведени аутор говори не морамо нужно посматрати као две личности, већ као две различите особине једне личности. На тај начин појединац ће, у неким ситуацијама, моћи остваривати своје егоистичке тежње, али ће, у некој другој ситуацији, управо уживати у благодетима које пружа живот појединца као дела заједнице.

Одговор на културно-релативистичку или партикуларистичку критику људских права

Ова критика поставља питање применљивости Универзалне декларације о људским правима на све људе, имајући у виду да је она тековина Западне Европе и Америке.¹⁸ Ова тврдња нема основа ако се има у виду идеја Декларације о којој сведочи њена Преамбула, „заједнички стандард који треба да постигну сви народи и све нације“, а затим и члан 1 који прокламује да се сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанству и правима.

Надаље, теорија истиче да формулација људских права не може потећи од једне културе, те да Декларација обилује концептима непознатим другим народима, као што је концепт „правне личности“ и сл.¹⁹ Међутим, несумњиво је да није концепт „правне личности“ концепт који је заслужан за значај Универзалне декларације о људским правима – њу одликују друга права: право на живот, слободу и безбедност (члан 3), да нико не треба да буде роб, или да ропство треба да буде забрањено у свим својим формама (члан 4), да нико не треба да буде подвргнут тортури, свирепом или нехуманом третирању или казни (члан 5). Поменутих правима тешко да се може оспорити универзалност. Опште је познато и да су слобода од геноцида, ропства и тортуре универзално прихваћена, а у исто време имају карактер *ius cogens* норми.

Културно-релативистичка или партикуларистичка критика људских права заговара тезу да нема те декларације која би успела да идентификује универзална људска права важећа за читаво човечанство у времену и простору, односно да Декларација

17 Исто, стр. 61.

18 Marie-Bénédicte Dembour, „*Critiques*“, нав.дело, стр. 62.

19 Исто, стр. 62.

третира културу као статички, уместо као динамички процес подложен променама.²⁰ Није интенција твораца Декларације ни било детектовање свих људских права, садржина Декларације, према Преамбули, представља „заједнички стандард“ који треба да постигну сви народи и све нације, а да је она динамична и да узима у обзир динамичност друштва, сведочи жеља твораца да „учењем и васпитавањем допринесе поштовању права и слобода и да поступним унутрашњим и међународним мерама обезбеди њихово опште и стварно признање и поштовање”. Она нигде не говори да је листа права исцрпног карактера. Напротив, она представља семе из кога ће, протеком времена, изнићи многа права и слободе.

У сваком случају, право јесте и мора пратити промене у друштву и управо способност једног правног поретка да се носи са променама у друштву говори о његовим добро постављеним основама. Овде значајну улогу има тумачење, односно интерпретација одређене норме која ће зависити од ситуација, али и времена у којем се тумачи.

Булган (*Bulgan*) истиче да културни релативизем жели да одбаци људска права зато што нису компатибилна са њиховом сопственом културом.²¹ Даунли (*Donnelly*), пак, дели културни релативизам на радикални културни релативизам где је култура једини извор валидности моралних и радикални универзализам према коме је култура ирелевантна за валидност моралних норми.²²

Тако, Даунли закључује да су људска права у неку руку и културно релативна. Исто тако, наводи да су нека права, попут права на живот, право на слободу и забрана ропства права која прилазе веома близу правој универзалности.²³ Како не смемо окренути културу против људских права, те како не смемо превидети слабости људских права, Даунли се залаже за релативност људских права и њихову функционлну ефективност.²⁴

20 Исто, стр. 63.

21 Birden Güngören Bulgan, „Critics of Human Rights from a Historical Perspective“, нав. дело, стр. 194.

22 Jack Donnelly, „Cultural relativism and universal human rights”, *Human Rights Quarterly*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, бр. 6(4)/1984, стр. 401.

23 Исто, стр. 417.

24 Jack Donnelly, *Universal Human Rights in Theory and Practice*, Cornell University Press, Ithaca, 2013, стр. 120.

Одговор на феминистичку критику људских права

У сржи феминистичке теорије јесте теза да су људска права оријентисана на мушки род.²⁵ Либерална феминистичка критика заузима став да су жене једнаке мушкарцима, односно да им припадају једнака права.²⁶ Овај став је данас прихваћен. Чак и сама Универзална декларација о људским правима у Преамбули говори да су народи Уједињених нација прогласили своју веру, између осталог, и у равноправност мушкараца и жена.

Културолошки феминизам тврди да, имајући у виду да жене развијају другачије моделе размишљања од мушкараца, те да су васпитаване у другачијем окружењу, мушкарце и жене не треба третирати једнако.²⁷

У том смислу, људска права треба или одбацити или трансформисати у смислу прилагођавања постојећег система људских права женама.²⁸ Људска права не треба да се баве концептом права из призме размишљања различитих полова, већ из призме неутралности, што и чине. Трансформисање људских права у права жена уназадио би читаву идеју људских права и вероватно довело до појаве „маскулизма“. Могуће је да би људска права добила нови облик, где би акценат био на игри између феминизма и маскулизма, чиме би се циљ постојања људских права ставио по страни.

Радикални феминизам претпоставља неједнакост полова, односно свет где би мушкарац био субординисан жени. Речима Дворкина (*Dworkin*), ако је то феминизам, заслужује да умре.²⁹ Овде се читав концепт људских права не само претвара у своју супротност – неједнакост, већ се и уназађује, будући да је још у Декларацији проглашена вера у равноправност мушкараца и жена.

Одговор на пост-колонијалну критику људских права

Пост-колонијална критика заговара тезу да су људска права плод колонијалних освајања, односно да је у корену људских права колонијализам. Пропоненти ове критике истичу да су биле потребне

25 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, нав. дело, стр. 65.

26 Исто, стр. 66.

27 Carol Gilligan, *In a different voice*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1993, стр. 8.

28 John Hardwig, „Should women think in terms of rights?“, *Ethics*, University of Chicago Press, Chicago,

бр. 94(3)/1984, стр. 441.

29 Catharine A. MacKinnon, *Feminism unmodified: Discourses on life and law*, Harvard university press,

Cambridge MA, 1987, стр. 5.

многе патње како би дошло до установљавања људских права – на пример, било је потребно да многи људи буду у ропском положају не би ли дошло до забране ропства.³⁰

Нејасно је у каквој је кореалцији настанак неких норми људских права са њиховим тренутним деловањем, и, уопште, са њиховом сврхом. Закони никада не регулишу понашање које се подразумева нити икада забрањују кршење права која се у пракси не крше. Они дефинишу само проблематична поља, само оне ситуације које се крше - ако се нека права никада не крше, нема потребе донети закон који ће забранити кршење тих права.

Очекивано је да је забрана неких понашања настала као последица њихових постојања у пракси. Исто тако, логично је да су неке слободе прокламоване јер се у пракси нису поштовале. У сваком случају, не треба ни ценити настанак неких права, већ њихову ефективност и циљ којима теже.

Ова критика процењује достигнућа људских права уопште и долази до закључка да су упитна, посебно у сферама као што су, на пример, ратови и сиромаштво.³¹ Поснер (*Posner*) је истакао да људска права не само да не спречавају рат, него могу да буду и узрок рата (хуманитарне интервенције).³² Омс истиче да је Поснерова теза контрадикторна сама себи будући да је раније у раду истакнуто да се хуманитарне интервенције предузимају када су ниско-ризичне и када то одговара интересима државе која их спроводи.³³ Омс закључује да је упитно да ли су људска права доводи до рата и да ли такав аргумент има икаквих импликација на питање да ли људска права треба бранити или не.³⁴

То што постоје ратови не значи да људска права не постоје, а још мање значи да она на треба да постоје. Супротно, оне служе као гарант да постоје границе које не би требало прећи, служе као принципи које треба поштовати, као идеали којима треба тежити.

30 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, нав. дело, стр. 68.

31 Marie-Bénédicte Dembour, „Critiques“, нав. дело, стр. 69.

32 Eric A. Posner, *The twilight of human rights law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, стр. 124-135.

33 Исто, стр. 133.

34 Marissa Ooms, „International Human Rights Law and Its Critics“, *International Community Law Review*,

Brill, Leiden, бр. 18(3-4)/2016, стр. 361.

Закључак

Критике људских права су претеране, посебно уколико се има у виду Бентамова критика да је Декларација о људским правима једно велико „ништа“.³⁵ Не може се оспорити несумњив значај која је Декларација имала у установљавању основних људских права. Исто тако, теза да пропоненти људских права осцилирају између реалности и утопије није утемељена будући да људска права *per se* не могу бити и нису гарант једнакости, већ носилац *de lege ferenda* тежње народа. Заговорници ове теорије истичу да државе превиђају људска права уколико она нису у складу са њиховим интересима. Ова тврдња, нажалост, није потпуно неутемељена. Ипак, чињеница да је људска права могуће кршити потврђује тезу да људска права постоје и да, као таква, представљају највећу баријеру ексцесним понашањима држава и других субјеката, попут међународних организација и мултинационалних компанија.

Утилитаристичка критика људских права показала се неодрживом будући да није дала јасне критеријуме за одабир појединца који би био жртвован за добровит друштва, што неумитно доводи до правне несигурности.

Теза марксистичке теорије према којој људска права нису „ослободила човека“, као и заговарање апсолутног права својине не одговарају данашњем ступњу развоја друштва. Наиме, опште је познато да, зарад добробита живота у заједници, права појединаца не смеју бити апсолутна јер би то имало за последицу задирање у права других. *A contrario*, права морају бити такве садржине и обима да не шкоде другима.

Културно-релативистичка теорија је мањкава у самој својој суштини с обзиром да тврди да људска права нису применљива на све људе, иако је опште познато да се праву на живот, једнакост, слободу или забрану ropства не може оспорити универзалност.

Феминистичка критика људских права, имајући у виду опште пихваћености једнакости мушкараца и жена, не одговара реалности, док је културолошки феминизам, који се залаже за неједнако третирање мушкараца и жена, супротан достигнутом нивоу – једнакости. Радикални феминизам који заговара субординацију мушкараца женама доводи до неједнакости полова, уназађујући достигнути ниво људских права.

Теза пост-колонијалне критике људских права према којој су

35 Louis Henkin, *The age of rights*, нав. дело, стр. 441.

биле потребне многе патње не би ли се успоставила људска права је донекле истинита. Ипак, настанак људских права односно норми које забрањују одређене акте је у таквим околностима логична последица. То није никаква *differentia specifica* настанка људских права, већ *genus proximum* многих правних норми.

У овој теорији рат и сиромаштво упиру се против људских права тврдњом да их она нису спречила. Чини се да су заговорници ове критике превидели да људска права нису *panacea* за све проблеме човечанства, већ смернице за исправно деловање и пут којим треба ићи.

Неки аутори закључују да постојећи режим људских права може бити неадекватан, па да чак, у неким случајевима, може проузроковати више штете него користи. Ипак, оно што је кључно јесте да он нуди конкретне механизме (колико год они мањкави или недоказиви били) за оне који траже глобалну правду.³⁶ У литератури је присутан став да постојеће проблеме људских права не треба посматрати као разлог за одбацивање људских права, већ као повод за њихово побољшање.³⁷

Можда је прави закључак да људска права још увек нису ни изневерила ни успела, па тако не треба ни да мислимо у неком од та два правца.³⁸ Напуштање концепта људских права, у сваком случају, није нити прагматично нити реално. Поред тога, поражавајућа је чињеница постојања толико оштрих критика концепцији која настоји да сваком појединцу омогући остваривање права на једнак недискриминаторски начин.

Не би требало одбацивати читав концепт људских права само јер нас не опрема апсолутно позитивним резултатима. Људска права нам не обећавају мир у свету, свет без ратова или свет у којима ће сваком појединцу сва права бити нетакнута. Она служе као баријера лошем третману људи и као гарант да се њихово кршење не толерише и не само то - снага људских права је у њиховом потенцијалу да свет учини бољим местом за све нас.

36 Anthony J. Langlois, „Human rights in crisis? A critical polemic against polemical critics“, *Journal of Human Rights*, Taylor & Francis, Oxfordshire, бр. 11(4)/2012, стр. 565.

37 Marissa Ooms, „International Human Rights Law and Its Critics“, *International Community Law Review*, Brill, Leiden, бр. 18(3-4)/2016, стр. 353.

38 Geoff Dancy, Christopher J Fariss, „Rescuing human rights law from international legalism and its critics“, *Human Rights Quarterly*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, бр. 39(1)/2017, стр. 36.

Литература

Bulgan Birden Güngören, „Critics of Human Rights from a Historical Perspective“, *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna*, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poznań, бр. 4(1)/2015, стр. 182-197.

Dancy Geoff, Fariss Christopher J., „Rescuing human rights law from international legalism and its critics“, *Human Rights Quarterly*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, бр. 39(1)/2017, стр. 1-36.

Dembour Marie-Bénédicte, „Critiques“, у зборнику: *International human rights law* (приредили: Daniel Moeckli, Sangeeta Shah, David Harris, Sandesh Sivakumaran), Oxford University Press, Oxford, 2010, стр. 53-71.

Donnelly Jack, „Cultural relativism and universal human rights“, *Human Rights Quarterly*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, бр. 6(4)/1984, стр. 400-419.

Donnelly Jack, *Universal Human Rights in Theory and Practice*, Cornell University Press, Ithaca, 2013.

Douzinas Costas, *The end of human rights: critical thought at the turn of the century*, Bloomsbury Publishing, London, 2000.

Gearty Conor A., *Can Human Rights Survive?*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Gilligan Carol, *In a different voice*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1993.

Hardwig John, „Should women think in terms of rights?“, *Ethics*, University of Chicago Press, Chicago, бр. 94(3)/1984, стр. 441-455.

Henkin Louis, *The age of rights*, Columbia University Press, New York, 1990.

Langlois Anthony J., „Human rights in crisis? A critical polemic against polemical critics“, *Journal of Human Rights*, Taylor & Francis, Oxfordshire, бр. 11(4)/2012, стр. 558-570.

MacKinnon Catharine A., *Feminism unmodified: Discourses on life and law*, Harvard university press, Cambridge MA, 1987.

Ooms Marissa, „International Human Rights Law and Its Critics“, *International Community Law Review*, Brill, Leiden, бр. 18(3-4)/2016, стр. 353-369.

Posner Eric A., *The twilight of human rights law*, Oxford University Press, Oxford, 2014.

Souillac Geneviève, *Human Rights in Crisis: The Sacred and the Secular in Contemporary French Thought*, Lexington Books, Lanham, 2005.

Zizek Slavoj, „Against human rights“, *New Left Review*, New Left Review, London, бр. 34/2005, стр. 115-131.

Ana Budak

ANALYSES OF THE CRITIQUES OF HUMAN RIGHTS

Resume

Human rights are considered to be one of the greatest contemporary achievements. They are, however, the subject of fierce criticism. The focus of this paper is a critical analysis of the six human rights critics: realistic, utilitarian, marxist, cultural-relativist or particularist, feminist and post-colonial critics. Groundlessness of the critics was explained and clearly argued using the established norms on human rights and logic. The critiques of human rights were analysed by applying descriptive analysis, content analysis and comparative-historical method, describing the characteristics and drawbacks of the aforementioned system. Relevant conclusions regarding the importance of human rights system were drawn upon these results.

The Realist disputes of human rights significance is ungrounded. Namely, human rights *per se* cannot be and are not a guarantee of equality, but rather a catalyst of a *de lege ferenda* conation of the people. Therefore, the fact that human rights nowadays represent the greatest obstacle to excess behavior of the countries and other subjects, such as international organisations and multinational corporations, seems to be a sufficient argument in favor of the claim that their existence is directly proportional to the legal security of all people on universal level.

We argue that the utilitarian theory is unsustainable, as it does not clearly and precisely determine the criteria for the choice of the individuals to be sacrificed for the greater good. Marxist theory, however, neglects the fact that absolute rights of the individual raises the question of other individuals rights in a society. Hence, the individual rights must not be absolute, but to the contrary, the rights must be such as not to detriment the others. In spite of the efforts made by the cultural-relativist, the rights to life, equality, liberty and the prohibition of slavery cannot be refuted on the basis of universality. Radical feminism, contending the subordination of men to women. Makes a step backwards from the achieved level of human rights protection – the universal equality. Finally, the thesis of post-colonial critique of human rights according to which much suffering was a prerequisite for establishing human rights is partially correct. Nevertheless, the establishment of human rights and the norms prohibiting certain acts is in such circumstances a logical consequence. That is not a *differentia specifica* in human rights genesis, but rather a *genus proximum* of many legal norms.

The conclusion is that the critics of human rights are ungrounded and that they do not reflect the actual state of the reality. Furthermore, the critics neglect that the human rights are not *panacea* of all the human misfortunes, but a way and an attempt of their minimization.

Keywords: human rights, human rights critiques, Declaration of the Rights of the Man and of the Citizen, Universal Declaration of Human Rights.

* Овај рад је примљен 15. новембра 2018. године, а прихваћен на састанку Редакције 18. децембра 2018. године.